

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts, Echt, Dr W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht, C. Willemse, arts te Eygelshoven, P. J. van Nieuwenhoven, Bataviaplantsoen 7, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht.

Alle voor de redactie bestemde stukken te zenden aan de laatst-vermelde redacteur, P. J. van Nieuwenhoven. Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 7.50 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0.75, voor leden f 0.50. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen, p. 25. — De Natuur in, p. 25. — Nieuwe leden, p. 25. — Verslagen van de Maandvergaderingen te Maastricht, op Woensdag 4 Maart 1953, p. 25; te Heerlen op Woensdag 11 Maart 1953, p. 27. — A. van der Hoogt. De seizoenen in de plantsoenen, II, p. 28. — J. Gremmen. Enkele kleine Discomyceten uit Zuid-Limburg, I, p. 30. — F. H. van Rummelen. Vergelijkende beschouwingen over de uitbarstingen van de Goenoeng Keloet (Kloet) van 19/20 Mei 1919 en 31 Aug. 1951, p. 32. — Boekbespreking, p. 36.

AANKONDIGING

VAN DE MAANDVERGADERINGEN:

te Maastricht op Woensdag 1 April, om 18 uur in het Museum.

Dr J. E. Schulte zal spreken over:

Hedendaagse aspecten van evolutie en afstamming.

te Heerlen niet op 8, maar op 15 April, om 19 uur in de R.K.H.B.S.

Dr Dijkstra zal spreken over:

„Kolenpetrographie“.

2 Mei, om 7 uur 's morgens. Samenkomen bij de ingang aan de Ingelsen Hoof.

Voorjaarsexcursies: Op Zaterdag 11 April naar het Ravensbos. Trein vertrekt uit Heerlen om 14.30 uur, uit Maastricht om 14.45 uur. (retour Houthem). Om 15.00 vertrek van station Houthem.

Op Zondag 26 April. Wandeling van Meerssen naar Bunde over het Vliek, te Humkoven. Trein vertrekt uit Heerlen om 14.30 uur (retour Meerssen), uit Maastricht om 14.45 uur (enkele reis Meerssen). Om 15.00 vertrek van station Meerssen.

NIEUWE LEDEN.

W. C. M. Nijsen, Valkenburgerweg 171, Heerlen.

Egbert Symons, Mergelweg 131, Maastricht.

DE NATUUR IN.

Phaenologische excursies naar de St. Pietersberg; op Zondag 29 Maart en Maandag 6 April, 's morgens om 7 uur, vogelzangexcursie naar Slavante. Samenkomst bij de trappen aan de Lage Kanaaldijk. Einde om $\pm$ 9.30 uur. 's Middags om 14.30 uur botanische waarnemingen. Samenkomen bij de oude kerk van St. Pieter. Zo mogelijk thermometer en maatlatje meebrengen.

Vogelzangexcursies: in het Stads-park te Maastricht, op Zaterdag 18 April en

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN
te Maastricht, op Woensdag 4 Maart 1953.

Aanwezig de dames: Willemse-Widdershoven, Toussaint, Smeets, Kooyman, Bollen, Muskens en Berendschot, en de heren: Willemse, van Rummelen, Kruytzer, Wassenberg, Mommers, van Nieuwenhoven, Dijkstra, Prick, Br. Bernardus, Holstege, Wijsen, Nijst, Jamin, Visser, Paping, Maessen, Onstenk, Br. Agatho, Br. Marinus, Stevens, Ogg, Willems, Br. Mostestus, Br. Jeroen, Leysen, Koelman, Bingen,

Nulens, Sondeijker, van Noorden, Gytenbeek en Beaulen. Een handtekening was onleesbaar.

Na de opening drukt de voorzitter, dokter Willemse, zijn spijt uit over de afwezigheid van Dr Schulte, die door ziekte verhinderd is, zijn aankondigde lezing te houden. Onmiddellijk wordt de rondvraag aan de orde gesteld.

De heer van Rummelen maakt hiervan gebruik voor de volgende ontboezeming: In verband met de bescherming van onze Limburgse flora, wil ik op een zeer bijzondere verhouding wijzen tussen officiële voorschriften en natuurbescherming, die mij toevallig ter ore kwam.

Zoals bekend ondersteld mag worden, moeten jaarlijks de beken en afvoergreppels, welke in een streek voorkomen, door de betreffende eigenaars schoon gemaakt worden. Op een bepaalde dag wordt dit door daartoe aangewezen personen gecontroleerd. Als aan het daartoe uitgevaardigde bevel geen gevolg is gegeven, volgt een waarschuwing en bij niet voldoen hieraan, proces-verbaal. In het algemeen zal geen enkel weldenkend staatsburger daartegen bezwaar maken. Anders wordt het echter, als eigenaars gedwongen worden, om langs afvoergreppels, die ternauwernood op de naam van beek aanspraak kunnen maken, aan die sommering moeten voldoen, ook als het een bovenloop van zo'n greppel betreft, die door hun eigen percelen loopt. Als zij overlast van het afvloeiende water ondervinden, zullen zij ook zonder voorschrift tot het reinigen overgaan. Maar als zij door het niet reinigen in hun eigen gebied in het bezit komen van een bijzondere flora, die hier — en hier alleen — door bijzondere aanwezige omstandigheden nog een groeiplaats kan vinden, dan kan men zich voorstellen, dat zij deze flora verkiezen boven een lopend gootje. En zeker zal dit het geval zijn, als de zich daar vestigende flora tot de zeldzaamheden behoort.

Zulk een bijzonder geval nu doet zich voor bij de bronnen van de Strabeek in het Ravensbos, dat toebehoort aan de Graaf d'Ansembourg. Door het niet vegen van de bovenloop van de Strabeek slaat hier een begroeiing op van de zeldzame en de zeer zeldzame *Chrysosplenium* resp. *Chr. alternifolium* (zeldzaam) en *Chr. oppositifolium* (zeer zeldzaam). (Met een Nederlandse naam heten deze plantjes resp. verspreidbladig en paarbladig goudveil).

Het hart van elke natuurvriend, zowel de wetenschappelijke, als de leek, begint sneller te

kloppen, als hij in de gelegenheid is een dergelijke begroeiing te kunnen aanschouwen. Hij zou er een natuurmonument van willen maken. Maar nu dwingt de wet de eigenaar, deze uitzonderlijke flora te vernietigen. Het is een rare geschiedenis. Aan de ene kant roept de wetgever verordeningen in het leven om flora en fauna van een landschap te beschermen. Aan de andere kant beveelt hij onverbiddelijk het uitroeien van een deel ervan.

Wij vragen ons af, of het onmogelijk is, om wetten of verordeningen te maken, waarop in bepaalde gevallen, uitzonderingen toegestaan kunnen worden. Dit moet toch zeker mogelijk zijn, vooral als het niet dwingend noodzakelijk is om een wet of verordening in haar gehele gestrengheid toe te passen.

De heer Onstenk zegt, dat hetzelfde geval bestaat bij de broedplaatsen van de gevlekte landsalamander. Hier zou veel kunnen worden gewonnen, wanneer de schouw twee maanden later gehouden werd. Dr Kruytzer zegt toe, dit probleem te zullen bespreken in de eerstvolgende vergadering van het bestuur van het Limburgsche Landschap. Vervolgens vraagt hij aandacht namens de directeur van het Koninklijk Penningkabinet voor de penningen, die geslagen zullen worden naar aanleiding van de watersnoodramp, en tenbate van de slachtoffers. Ook maakt hij melding van een nieuwe aanwinst voor het museum: twee ondergrondsgroeiende paddenstoelen, *Hymenogaster tener* en *Tuber Borchii*, beide op spiritus, toegezonden door de heer W. C. van Heurn uit Wilp (G.), omdat deze heer beide soorten gemist had in de lijst van Fungi van de nationale tentoonstelling te Maastricht.

De heer van Nieuwenhoven wijst op de twee landelijke voorjaarsweekends, 28/29 Maart en 4/6 April, waarop door leden van de K.N.N.V. en de N.J.N., in samenwerking met het K.N.M.I. waarnemingen zullen worden gedaan op het gebied van de phaenologie. Hij stelt voor op deze weekends enige excursies te houden naar de St. Pietersberg, het terrein waar de laatste jaren de jeugdgroep van het Genootschap haar medewerking verleende. Ons gebied is daarom van belang, omdat juist in Zuid-Limburg de vroege gewassen het eerst in bloei komen, tegelijk met die van het Westen van Nederland. Later in de tijd verdwijnt de invloed van de zee, en loopt de bloeilijn vrijwel parallel met de

breedtegraad. Hij wijst op het economisch belang van de phaenologie, bijvoorbeeld, door de mogelijkheid de tijd van de besputingen te kunnen vaststellen. Men is namelijk in staat, de bloeidatum van de gewassen te voorspellen, doordat het in bloei komen van planten, wilde zowel als gekweekte, steeds in een zekere volgorde geschiedt. Ook werd gevonden, dat tussen het uitlopen of in bloei komen van twee verschillende planten een gemiddelde constante tijdsduur ligt. Deze wordt echter korter, naarmate de twee verschijnselen later in het seizoen optreden. Dokter Willemse wijst hierna op vele fouten, die bij het waarnemen van deze verschijnselen gemaakt kunnen worden, waardoor de conclusies aanvechtbaar zijn. Bijvoorbeeld: Wie ziet het eerste plantje bloeien? Welke is de standplaats hiervan, op het Zuiden, of op het Noorden? Welke variëteit is het? Al deze gegevens moeten worden vermeld! Wordt de ontwikkeling ook niet door invallende kou geremd, na aanvankelijk vroeg uitlopen? De heer van Noorden wijst op enige bremstruiken, die steeds aanmerkelijk eerder dan de andere op de spoorweghelling bij Klimmen in bloei staan. De heer Nijst op de linden van het Vrijthof. Altijd komen dezelfde bomen het eerst in bloei. Deze sterven ook het eerst af. Dr Dijkstra herinnert aan de beuk, waarbij vaak enkele takken eerder uitlopen, dan de rest van de boom. De heer Gytenbeek vermeldt de paardenkastanje bij Slavante, die wel 10 dagen eerder uitloopt, dan de twee andere, die er vlak naast staan. Van het verschil in uitlopen tussen deze zogenaamde physiologische rassen maakt men in de fruitteelt gebruik. De variëteit van de onderstam heeft namelijk invloed op de groei van de boom! Daarom worden bepaalde rassen van onderstammen speciaal langs ongeslachtelijke weg geteeld!

Vervolgens wordt de vraag gesteld, of in de vogelwereld ook dergelijke vaste tijdsverschillen optreden. Broeder Marinus heeft een verschil in zangtijd opgemerkt bij de merel. Deze zingt in Maastricht tien dagen eerder dan in Amsterdam. Br. Agatho meent, dat de vogel in West-Nederland toch tien dagen eerder gaat broeden! De heer Mommsers zegt, dat uit proeven en waarnemingen gebleken is, dat bij vogels de datum van de leg van het eerste ei in hoge mate beïnvloed wordt door de gemiddelde dagtemperatuur. Natuurlijk moeten de gonaden eerst tot volle ontwikkeling zijn gekomen, vóór er van

leggen sprake kan zijn. Deze ontwikkeling blijkt echter niet, of althans zeer weinig, af te hangen van de temperatuur, maar wel in zeer sterke mate van de in het voorjaar allengs toenemende lichtintensiteit. Wat de getalsterkte van het legsel betreft, daarbij speelt de factor voeding de voornaamste rol. Nadere gegevens over een en ander zijn o.a. te vinden in R. Verheyen: de zangvogels van België, 1e deel, blz. 48 e.v.

te Heerlen, op Woensdag 11 Maart 1953.

Aanwezig de dames en heren: F. van Rummelen, Terhal, Coonen, W. van Rummelen, Dekkers, Mientjes, Vijgen, Br. Arnoud, Mevr. Sniekers, V. Sniekers, Bex, Dijkstra, Willemse, H. Sterken, A. Sterken, Freyser, Buck, Th. Friedericy, I. Friedericy, Vaartjens, Janssen en van der Kruk.

Na de opening bespreekt de voorzitter, de heer van Rummelen, twee voorwerpen, welke hem door de heer Coonen werden ter hand gesteld en wel een eigenaardige vuursteen en de steenkern van een Lamellibranchiaat. Daarna laat Dr Dijkstra de flora Neerlandica, deel I, afl. 2, Gramineae, circuleren.

Vervolgens vertoont dokter Willemse de sluipwesp *Rhyssa persuasoria* L. en exemplaren van de prooi, de houtwesp *Sirex*, beiden gevonden in een kolenmijn in Zuid-Limburg. Deze sluipwesp brengt zijn ontwikkeling door in de larve van de houtwesp *Sirex*, die zeer schadelijk is voor het hout en hierin grote gaten en gangen vreet. *Rhyssa* is te vinden in Juni en Juli in bosrijke streken. Zij zoekt haar prooi, door over de boomstammen te lopen, met de sprieten deze betastend en vermoedelijk door de reuk geleid, de plaats ontdekkend, waar een larve van de houtwesp in het hout zit. Zij krijgt het klaar om haar 35 cm lange legbuis door het verse hout te boren, in de tijd van 20 minuten, tot een diepte van 3 cm, bij het zoeken naar een goede plaats, geholpen door de achterpoten. Nadat de punt van de legbuis de larve heeft bereikt, glijdt het ei tussen de scheden van de legboor naar beneden. Tijdens deze beweging is het langwerpige van vorm, wegens de smalle ruimte, die er maar over is in de in het hout gestoken legboor. Eenmaal in de larve gelegd, neemt het ei weer zijn normale vorm aan. Af en toe komt het wel eens voor dat de sluipwesp met de legboor beklemd blijft in het, te verse, hout en dan dood gaat.

Rhyssa is voor de bosbouw derhalve van groot nut. In Nieuw Zeeland had men indertijd veel last in de dennenbossen van de houtwesp *Sirex noctilio*, die grote schade veroorzaakte aan het hout. De hulp van het Imperial Instit. of Entom. in Londen werd ingeroepen om een biologische bestrijding te kunnen beginnen tegen deze plaag. In de jaren 1928/29 lukte het 1300 *Rhyssa* larven te verzamelen in de bossen in Engeland; ze werden, verpakt in gelatine capsules met zaagmeel, en opgezonden, en kwamen goed over. Nadat de larven waren uitgekomen, werden de volwassen *Rhyssa's* losgelaten in de bossen. Naar het zich laat aanzien met goed succes, nadat in 1931 nogmaals een zending werd gezonden.

Daarna vervolgt dokter Willemse zijn cursus over Insecten.

DE SEIZOENEN IN DE PLANTSOENEN. II.

door

A. VAN DER HOOGT, Maastricht

Deze keer zullen we eerst eens beginnen met de bespreking van enkele bolgewassen. De crocussen zijn reeds uitgebloeid, net als de sneeuw-klokjes en lenteklokjes. Heeft U opgemerkt hoe graag de mussen in de gele crocus pikken? Juist deze kleur schijnt hen geweldig aan te trekken, anders gekleurde crocussen laten ze staan! Nu komen de eerste tulpen in bloei, de z.g. botanische tulpen. Een van de bekendste is de waterlelietulp, *Tulipa Kaufmanniana*. De oorspronkelijke kleur is room-wit met een zwavelgeel hart, terwijl de bloemdekbladen aan de buitenzijde rose-rood zijn. De bloemen zijn vrij klein en staan in de zon wijd open. Omstreeks half April volgt een andere botanische tulp, *Tulipa Fosteriana*, *Madame Lefebvre*. Ze valt U direct op door haar grootte, haar gerekte vorm, maar vooral door haar oranje-scharlaken kleur; de stamper en de meeldraden zijn geel en stecken fel af tegen het zwarte hart. Bij zonnig weer staan de bloemdekbladen horizontaal. Het is jammer, dat ze gedurende de bloeitijd nogal te lijden heeft van harde windstoten en hagelbuien. Toch zult u van deze bol beslist plezier hebben. Ze is in de laatste jaren meerdere malen aangeplant in het Aldenhofpark en trok daar zeer de aandacht, helaas ook van minder eerlijke lieden!

In de tweede helft van April komen ook de enkele vroege tulpen aan de beurt. Hiervan zijn vooral de volgende twee de moeite van het aanplanten waard: Generaal de Wet, goudgeel met oranje gloed en Prins van Oostenrijk, scharlaken-rood. Wilt U gedurende langere tijd bloeiende tulpen in uw tuin hebben, dan neemt U na de enkele en dubbele vroege - de triumph - en daarna de Darwin- en parkiet-tulpen. Van de hyacinten en narcissen zijn er te veel variëteiten om op te noemen. De beste witte hyacinth is l'Innocence, aangeplant op het Keizer Karelplein. De aanschaf van deze welriekende bolgewassen is echter nogal kostbaar. De meest forse narcis is nog steeds King Alfred, een gele trompet-narcis.

Misschien mag ik U ook even wijzen op een plant, die niet aangeplant is, maar die U als onkruid langs het kanaal kunt vinden. Ik bedoel het grote hoefblad, *Petasites officinalis*. De vuilrode bloeiwijzen trekken op de zonnige berm zeer veel bijen, hommels en vlinders aan. Na de bloei verschijnen pas de grote, langgesteelde bladeren.

En laten we nu overstappen op de heesters. En dan is allereerst aan bod de *Magnolia*, of beverboom, veelal verkeerd aangeduid als tulpenboom. Hiervan hebben we in de parken een paar mooie soorten en wel de *Magnolia stellata*, met witte bloemen. Deze één tot twee meter hoge struik kunt U vinden in het Waldeckpark aan het Tongerseplein. Iets later bloeit de *Magnolia Soulangeana*, met rose bloemen. Deze wordt twee tot vier meter hoog en staat in het Aldenhofpark bij de berenkooi en bij de St. Pieterspoort. Een nog donkerder variëteit bevindt zich in het stadspark aan de vijver en wel de *Magnolia Soulangeana nigra*. Aan al deze magnolia's mag maar zeer weinig gesnoeid worden. Slechts een enkele verkeerde tak, dus een tak, die dwars door de struik heen groeit, kunt U verwijderen.

Indien U niet weet, of een plant gesnoeid moet worden, moet U er liever niets aan doen. Laat haar groeien, maar observeer haar goed gedurende de zomer en trek daar uw profijt van. U leert de plant dan kennen en ziet, wat eraan moet gebeuren. Doch als regel kunt U aannemen, dat alle struiken, die op jong hout bloeien, dit is hout, dat in het voorjaar gevormd wordt, in de winter diep ingesneden moeten worden om veel jong hout te verkrijgen. Alle